

PRIPOROČILA ZA ZMANJŠEVANJE OGLJIČNEGA ODTISA ORGANIZACIJE TURISTIČNIH DOŽIVETIJ: KULTURNA DOŽIVETJA

BARBARA PAVLAKOVIČ FARRELL

Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem, Brežice, Slovenija
barbara.pavlakovic@um.si

Kulturna doživetja zajemajo tako obiske mest, ogleda stavb, arhitekture, gradov, sakralnih objektov, spomenikov, muzejev in galerij ... kakor tudi različnih prireditelj in tradicionalnih dogodkov. Tako stavbe kot zunaj izvedene prireditve so močno izpostavljene zunanjim vplivom ter s tem tudi grožnjam, ki jih povzročajo podnebne spremembe. Prav tako pa so lahko tudi same dejavniki, ki prispevajo k poslabšanju podnebnih razmer. Zato je priporočljivo, da ponudniki kulturnih vsebin najprej spremljajo lastne izpuste emisij CO₂ in nato ukrepajo k zmanjšanju le-teh. Obstaja nekaj kalkulatorjev CO₂, ki vključujejo tudi ocene za kulturni turizem. V poglavju so predstavljeni The Green Events Tool - GET, The Creative Green Tools Canada, Scope 3 Evaluator in The Climate Toolkit. Ko je vpliv kulturnih doživetij na podnebje poznan, pa se lahko tako posamezniki, kot ponudniki, destinacijski upravljalci in država lotijo ukrepov, ki prispevajo k blaženju podnebnih sprememb. V tem poglavju so predstavljeni ukrepi, ki se navezujejo na različna področja, s katerimi se prepletajo kulturna doživetja: promet, prehrana, odpadki, prenova stavb, poraba virov.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ft.3.2024.9](https://doi.org/10.18690/um.ft.3.2024.9)

ISBN
978-961-286-869-7

Ključne besede:
kulturna doživetja,
blaženje,
podnebne spremembe,
kalkulator ogljičnega
odtisa,
ukrepi blaženja podnebnih
sprememb

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.ft.3.2024.9](https://doi.org/10.18690/um.ft.3.2024.9)

ISBN

978-961-286-869-7

Keywords:

cultural experiences,
mitigation,
climate change,
CO2 calculator,
measures

RECOMMENDATIONS FOR CARBON FOOTPRINT REDUCTION OF SLOVENIAN TOURISM: CULTURAL EXPERIENCES

BARBARA PAVLAKOVIČ FARRELL

University of Maribor, Faculty of Tourism, Brežice, Slovenia
barbara.pavlakovic@um.si

Cultural experiences include city visits, tours and sightseeing of buildings, architecture, castles, sacred buildings, monuments, museums and galleries... as well as various events and traditional celebrations. Both buildings and outdoor events are heavily exposed to external influences and, thus, to the threats caused by climate change. They can also be the factors themselves that contribute to the deterioration of climatic conditions. It is therefore recommended that providers of cultural content first monitor their own CO2 emissions and then take action to reduce them. There are some CO2 calculators that also account for cultural content. These are The Green Events Tool - GET, The Creative Green Tools Canada, Scope 3 Evaluator and The Climate Toolkit. When the impact of cultural content on the climate is known, individuals, providers, destination managers, and the government can take measures that contribute to mitigating climate change. Measures related to different areas (transport, food & beverage, waste, renovation of buildings, consumption of resources) are presented in the next chapter.

Kulturni turizem je neločljivo povezan z urbanim turizmom, saj je eden njegovih najbolj prepoznavnih delov (Edwards, Griffin in Hayllar, 2008; Ashworth in Stran, 2011; Lerario in Di Turi, 2018). V Sloveniji je v novi strategiji slovenskega turizma (Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo RS, 2022) izpostavljen kot eden izmed štirih vodilnih produktov, in sicer kot »Kultura in zgodovinska mesta«. Združuje mestni oddih, kulturno in zgodovinsko dediščino (stavbe, arhitektura, gradovi, sakralni objekti, dvorci, spomeniki), muzeje, galerije, spominske hiše, zgodovinske in umetniške zbirke, festivale (glasbeni, filmski, gledališki, literarni, zabavni, etnografski) in tradicionalne dogodke ter prireditve (tudi kulinarčne) ter tudi kulturno krajino in kulturne poti. V letih 2024 in 2025 bo osrednja tematika slovenskega turizma prav »Zgodovinska mesta in kultura«, zato bo temu namenjena osrednja pozornost (STO, 2023).

Pomemben del kulturnega turizma so prireditve, ki jih Skoultos in Tsartas (2009, str. 294) opredelita kot »enkratne ali neredno ponavljajoče se izvedbene dejavnosti zunaj rednih programov organizatorjev, ki obiskovalcem pomenijo način sprostitve ali kulturno oziroma družabno doživetje, ki nadgradi vsakodnevne dogodke«. Prireditve se lahko izvajajo na različnih področjih od kulture, športa do poslovnega sveta.

Stavbe so pogosto del mestne kulturne dediščine in so zato še bolj izpostavljene grožnjam, kot so spremembe temperature zraka, padavin, vlage ter intenzivnosti vetra, ki jih povzročajo podnebne spremembe. Zato je priporočljivo ustrezno spremljanje, vzdrževanje in upravljanje zgradb, skladno z zahtevami po nizkih emisijah toplogrednih plinov (TGP) pri obnovi zgodovinskih stavb (Trojanowska, 2022). Združenje zgodovinskih mest Slovenije (b. d. a) poudarja predvsem prenovo in oživitev starih mestnih jeder in kulturne dediščine ter ozaveščanje o pomenu kulturnih urbanih središč kot umetnostnega zaklada, turistične privlačnosti in priložnosti za gospodarski in družbeni razvoj. Tako so pripravili tudi program izobraževanj za kakovostno prenovo »Šola preнове« oziroma sklop delavnic, kjer z ozaveščanjem in usposabljanjem usmerjajo k pravilnemu odločanju o arhitekturnih, vsebinskih, energetskih in drugih posegih na stavbah (Združenje zgodovinskih mest Slovenije, b. d. b).

Kulturni turizem in prireditve bomo v tem poglavju pogledali skozi ukrepe blaženja podnebnih sprememb, saj ne le, da vsak posameznik in država na splošno lahko prispevata k blaženju, tudi podjetja, organizacije, zavodi in destinacije lahko naredijo veliko. Ukrepov za blaženje podnebnih sprememb je veliko, priporočila za kulturni turizem pa smo podali glede na princip »ne povzročaj izpustov CO₂-zmanjšaj izpuste CO₂-poišči alternative za izpuste CO₂-izravnaj povzročene izpuste CO₂« (IEMA, 2020; Gössling et al., 2023).

1 Kalkulatorji ogljičnega odtisa za kulturni turizem

Eno prvih priporočil pri aktivnostih za doseganje blaženja podnebnih sprememb je spremljanje emisij CO₂, da bi vedeli, na kateri stopnji začnemo in katere prihodnje cilje bi morali določiti. Znotraj turizma so različni kalkulatorji CO₂ osredotočeni predvsem na prevoz, vendar le redki izračunajo tudi druge postavke (slika 1). Eden izmed njih je Orodje za zelene prireditve (The Green Events Tool) (GET, 2022), ki ocenjuje trajnost in okoljsko uspešnost prireditev, kot so konference, srečanja, razstave, sejmi in športni dogodki. Vključuje prevoz, prenočišče, uporabo papirja, pogostitev in porabo energije. Spletna stran: <https://greeneventstool.com/>.

Združenje Coalition Of Museums For Climate Justice je skozi projekt Creative Green Tools razvilo brezplačen nabor orodij za izračun izpustov ogljika in njegovo poročanje, ki kulturnim organizacijam (na primer gledališčem, plesnim ansamblom, muzejem, galerijam, koncertnim dvoranam, knjižnicam, arhivom) omogočajo beleženje, merjenje in razumevanje okoljskih vplivov svojih prizorišč, pisarn, turnej, produkcij in festivalov. Pri tem merijo porabo energije, vode, nastajanje in recikliranje odpadkov, ogljični odtis potovanj in proizvodnih materialov (Coalition Of Museums For Climate Justice, 2021; The Creative Green Tools Canada, b. d.). Spletna stran: <https://www.cgtoolscanada.org/>.

Mednarodni svet muzejev (International Council of Museums) pa predlaga nabor različnih kalkulatorjev in orodij za oceno izpustov TGP, kot je na primer orodje Scope 3 Evaluator (skrbnikov Greenhouse Gas Protocol in Quantis), ki organizacijam olajša merjenje vseh 15 kategorij izvorov TGP (Greenhouse Gas Protocol, b. d.). Spletna stran: <https://ghgprotocol.org/scope-3-evaluator>.

Poleg že prej omenjenega The Creative Green Tools je tukaj še The Climate Toolkit za muzeje, centre znanosti, botanične vrtove, arboretume, živalske vrtove ter akvarije, ki v svojo kalkulacijo vključi devet področij, in sicer energijo, vodo, strežbo prehrane, prevoz, odpadke, hortikulturo in pokrajino, investicije, sodelovanje z notranjimi in zunanjimi deležniki ter raziskovanje (The Climate Toolkit, 2023). Spletna stran: <https://climatetoolkit.org/>.

Slika 1: Logotipi kalkulatorjev CO₂ za kulturni turizem
Vir: Turnšek idr. (2024), str. 70

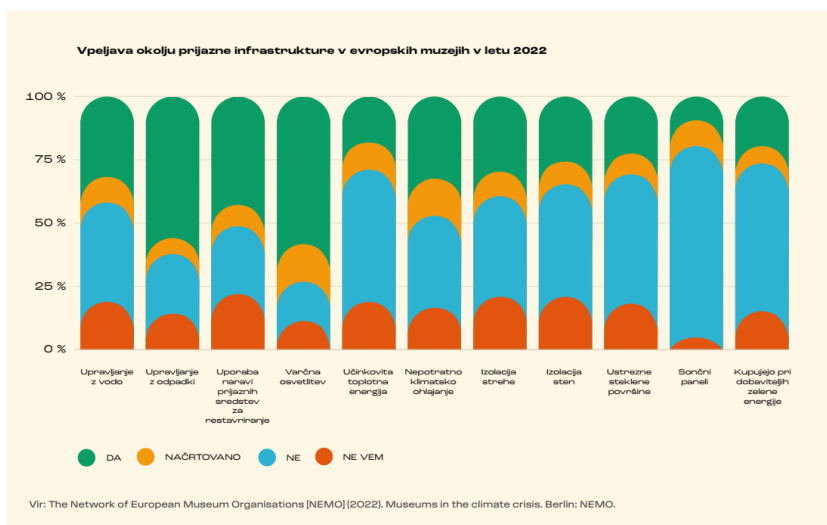
2 Ogljični odtis kulturnega turizma

Nova evropska agenda za kulturo iz leta 2018 ne omenja povezave kulturnih dejavnosti ter emisij TGP (Evropska komisija, 2018). Po drugi strani pa »Urbana agenda za Evropsko unijo« (The Urban Agenda for the EU) implementira »Novo urbano agendo« (New Urban Agenda) Združenih narodov v politike Evropske unije (European Commission, 2021). V tem dokumentu je med prioritetskimi temami kakovost zraka v mestu, blaženje podnebnih sprememb in prilagajanje nanje, energetski prehod, urbana mobilnost ter tudi vključevanje kulturne dediščine v načrte prilagajanja podnebnim spremembam. Za vse našete tematike se podaja zaveza, da se v obdobju do 2030 poiščejo okolju prijazne rešitve.

Primer odlične prakse trajnostnega kulturnega turizma, ki ga za zgled postavlja tudi Umanotera, je mesto Göteborg na Švedskem. Leta 2022 je že šestič prejelo vodilno nagrado globalnega indeksa trajnosti destinacije (GDS-Index). Z »oceno 92,98 % so utrdili svojo vodilno vlogo, tako da so dosegli najboljše delovanje na področju socialnih, gospodarskih in okoljskih merik« (Global Destination Sustainability Movement, 2022). Göteborg se še posebej uvršča kot trajnostno mesto za prireditve v Evropi. Zato poudarjajo lokalno in brezmesno hrano, uporabo vode iz pipe, sodelovanje lokalnih ponudnikov, omejevanje prometa s fosilnimi gorivi, uporabo čiste energije, prireditve brez odpadkov (zero-waste) in spodbujanje trajnostnih dejavnosti, kot so ponovna uporaba delovnih uniform in pribora ali njihovo

pridobivanje iz druge roke (Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, 2022).

Po podatkih raziskave »Museums in the climate crisis« med 578 muzeji iz 38 držav v Evropi, ki je potekala med aprilom in junijem 2022, se muzeji zelo zavedajo podnebnih sprememb. Tako 8 od 10 ustanov umešča podnebne spremembe in trajnost med svoje strateške teme, 7 od 10 muzejev pa tudi ponuja aktivnosti in programe, ki naslavljajo te teme (The Network of European Museum Organisations [NEMO], 2022). Po drugi strani pa raziskava ugotavlja, da je bilo manj dejansko narejenega v smeri blaženja podnebnih sprememb. Torej, večina institucij se zaveda pomena trajnostne infrastrukture, a so do zdaj večinoma delali le na varčni osvetlitvi (58,4 %), okolju prijaznemu odlaganju odpadkov (56 % muzejev) ter uporabi naravi prijaznih sredstev za ohranjanje in restavriranje eksponatov (42,9 % muzejev); nekoliko manj pa na drugih področjih (upravljanje z vodo izvaja 31,6 % muzejev, za učinkovito toplotno energijo skrbi 18,2 % muzejev, za nepotrdatno klimatsko ohlajanje skrbi 32,4 % muzejev, izolacijo strehe ima 29,6 % muzejev, izolacijo sten ima 25,7 % muzejev, ustrezne steklene površine ima 22,5 % muzejev, sončne panele ima 9,6 % muzejev, dobavitelje zelene energije ima 19,7 % muzejev) (NEMO, 2022).

Grafikon 1: Okolju prijazna infrastruktura v muzejih

Vir: The Network of European Museum Organisations (NEMO) (2022) v

Turnšek idr. (2024), str.71

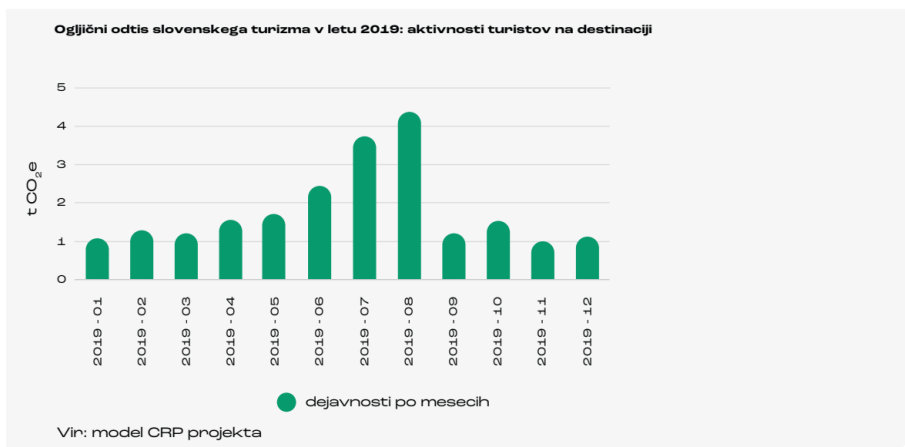
V raziskavi so tudi ugotovili, da je le 12,6 % muzejev dejavnih članov mreže muzejev The Museums For Future Network ali podobnih združenj kulturnih ustanov, ki delujejo na področju podnebnih sprememb in predvsem spodbujajo muzeje k aktivnostim ozaveščanja javnosti ter zagovorništvu blaženja podnebnih sprememb (NEMO, 2022). Eno takih združenj je tudi Coalition Of Museums For Climate Justice (Coalition Of Museums For Climate Justice, 2021). To združenje podpira kanadske muzeje pri ozaveščanju javnosti, blaženju in prilagajanju na podnebne spremembe, tako da gradijo ozaveščenost med zaposlenimi, s komunikacijskimi kampanjami delujejo na zunaj in ozaveščajo javnost, spodbujajo zaposlene v muzejih, da sodelujejo v javnem diskurzu o podnebnih spremembah in da tudi sami muzeji postanejo dejavni akterji blaženja in prilagajanja podnebnim spremembam (z uporabo kalkulatorja Creative Green Tools).

Različni viri pravijo, da turistični sektor povzroča od 4,4 % (Peeters in Ghislain Dubois, 2010), 8 % (Sustainable Travel International, 2020) do 11 % (Skift Research, 2021) globalnih izpustov CO₂. Znotraj sektorja turizma je prevoz (večinoma zračni in cestni) tisti, ki prispeva glavnino oziroma kar 75 % izpustov TGP; poleg tega tudi nastanitve prispevajo zajeten delež, saj ustvarijo 21 % emisij, medtem ko dejavnosti ustvarjajo 4 % (UNWTO, 2008). Dejavnosti v turizmu so najmanj potrošne; vendar pa se povzročene emisije »zelo razlikujejo med različnimi kategorijami znamenitosti, kot so muzeji ali tematski parki, dogodki in zunanje aktivnosti (npr. športni dogodki ali koncerti) ali nakupovanje« (UNWTO, 2008).

2.1 Ogljični odtis slovenskega kulturnega turizma

V sklopu raziskave smo pripravili kalkulator ogljičnega odtisa za slovenski turizem. Po podatkih tega izračuna za leto 2019 je ocenjeno, da je slovenski turizem največ ogljičnega odtisa ustvaril prek transporta (70,1 %), nato prek dejavnosti (15,6 %), nastanitvev (11,1 %) in prehrane (3,2 %). Dejavnosti se nanašajo na obiskovanje turističnih znamenitosti, kulturne ponudbe, dogodkov in podobno, kar lahko upoštevamo v sklopu te študije. Glede na izvedeno raziskavo so turistične dejavnosti v Sloveniji večji faktor podnebnih sprememb kot drugje, če primerjamo zbrane podatke našega kalkulatorja in UNWTO.

Nadalje lahko iz spodnjega grafa ugotovimo, da je ocena ogljičnega odtisa turističnih dejavnosti v Sloveniji največja v poletnih mesecih, kjer prednjači avgust, sledita julij ter junij. V drugih mesecih je ocena ogljičnega odtisa dokaj izenačena. Razlog za povečano oceno ogljičnega odtisa v poletnih mesecih je tudi, da je v Sloveniji takrat največ turističnega obiska, in sicer 54 % prihodov je zabeleženih v poletnih mesecih junij, julij in avgust (STO, 2022).

Grafikon 2: Ogljični odtis turističnih aktivnosti v letu 2019 v Sloveniji

Vir: Izračun modela CRP projekta 2023 v Turnšek idr. (2024, str. 70)

3 Predlagani ukrepi blaženja ogljičnega odtisa, ki ga ustvari kulturni turizem

3.1 Ukrepi za posameznike

Na področju kulture in prireditev lahko zagotovo k blaženju podnebnih sprememb prispevajo kulturne ustanove ter organizatorji prireditev. Delež odgovornosti pa je tudi na posameznikih, ki take ponudnike obiščejo. Tako v nadaljevanju predstavljamo nekaj aktivnosti za posameznika.

Tabela 1: Ukrepi za kulturne turiste in obiskovalce prireditev

	UKREPI
NE POVZROČAJTE IZPUSTOV CO ₂	Dalnje destinacije si ogledajte prek digitalnih kanalov in virtualnih posnetkov. Udeležujte se prireditev, ki so blizu ter morda dostopne peš ali s kolesom.
ZMANJŠAJTE IZPUSTE CO ₂	Zmanjšajte število potovanj na urbane destinacije, ko pa boste enkrat tam, podaljšajte svoje bivanje in izkusite destinacijo v celoti. Za nastanitev izberite okolju prijazne ponudnike, ki imajo okoljske certifikate.
POIŠČITE ALTERNATIVE ZA IZPUSTE CO ₂	Za prevoz na prireditve in kulturne destinacije uporabite javni prevoz ali okolju prijazna vozila. Na prireditvah zahtevajte lokalno hrano rastlinskega izvora.
IZRAVNAJTE POVZROČENE IZPUSTE CO ₂	Prispevajte delež vozovnic za izravnavo CO ₂ . Posadite več dreves.

3.2 Ukrepi za ponudnike

Pri predlogih za zmanjševanje ogljičnega odtisa kulturnega turizma se bomo osredotočili na obiskovanje in ponudbo muzejev, galerij, zgodovinskih, religioznih in arhitekturnih zgradb, prireditev ter kulturnih poti. Torej so predlogi namenjeni predvsem ponudniku teh dejavnosti. Najprej je priporočljivo ustrezno merjenje in vrednotenje sedanjega stanja vpliva kulturnega turizma na okolje. Kalkulatorji izpustov ogljikovega dioksida prikažejo sedanje stanje in vlaganje turističnega ponudnika v podnebju prijazne ukrepe. Hkrati lahko ta informacija pomaga pri določitvi prihodnjih ciljev in trdne vizije za blaženje, na podlagi katerih ponudnik kulturnega turizma izbere ustrezne ukrepe za blaženje. Po izbranih prednostnih ukrepih sledi trdna zaveza, da to tudi doseže, in seveda izvajanje predvidenih ukrepov. Na osnovi tega modela in pregleda literature in stanja predlagamo nekaj naslednjih ukrepov glede na princip »ne povzročaj izpustov CO₂-zmanjšaj izpuste CO₂-poišči alternative za izpuste CO₂-izravnaj povzročene izpuste CO₂« (IEMA, 2020; Gössling et al., 2023).

Mednarodni svet muzejev (International Council of Museums) je na svojem 34. generalnem srečanju leta 2019 sprejel resolucijo o trajnosti in sprejemu Agende 2030, kjer priporoča, da se muzeji začnejo zavedati svojega vpliva na okolje in s tem aktivno zmanjševati ogljični odtis (ICOM, 2019). Na osnovi tega so razvili nabor orodij Mobilizacija muzejev za podnebne ukrepe (Mobilising Museums for Climate Action toolkit) (McGhie, 2021), ki ustanovam nudi predloge za blaženje podnebnih sprememb skozi ozaveščanje in aktivnosti za obiskovalce muzejev in konkretne

predloge za izboljšave delovanja muzejev. V priročniku za galerije, knjižnice, arhive in muzeje podajajo predvsem predloge za ozaveščanje obiskovalcev ter vključevanje ustanov v oblikovanje politik na področju podnebnih sprememb (McGhie, 2022). V delu, ki se nanaša na samo delovanje institucij, pa predlagajo 15 kategorij izvorov izpustov TGP, kjer lahko kulturne ustanove z ukrepi blažijo podnebne spremembe (McGhie, 2021). Te kategorije so: nakup storitev ter izdelkov za delovanje institucije; osnovni kapital; gorivo in energija; prevoz in distribucija virov za delovanje; odpadki; poslovna potovanja; prevoz na/z dela; premoženje, vzeto v najem; prevoz in distribucija izdelkov; obravnava izdelkov; uporaba izdelkov; uničenje izdelkov po izteku uporabe; premoženje, dano v najem; franšize; investicije (McGhie, 2021).

Predlogi za ozaveščanje obiskovalcev muzejev ter vključevanje ustanov v oblikovanje politik na področju podnebnih sprememb so naslednji (Pröbstl-Haider, Mostegl in Jemm, 2021; McGhie, 2022; The Climate Toolkit, 2023):

- Preglejte obstoječe pravilnike in resolucije o akcijah glede podnebnih spremembah.
- Razvijte institucionalne politike glede podnebnih sprememb.
- Razvijte učinkovite odnose z drugimi deležniki ter z njimi uskladite politike.
- Sodelujte v svetovnih pobudah, kot so mednarodni dnevi/leta ... ter na to tematiko oblikujte svoje razstave, izobraževalne in participativne aktivnosti.
- Izobražujte svoje zaposlene o podnebnih spremembah in aktivnostih blaženja.
- Razvijajte mladinske forume in druge forume, ki jih vodijo mladi.
- Izvajajte regionalne raziskave v zvezi s podnebnimi spremembami.
- Spremljajte in vrednotite svoje delovanje na področju podnebnih sprememb (uporaba kalkulatorjev, pridobitev certifikatov) ter poročajte in javnost informirajte o napredku.
- Razvijte in delite gradiva za usposabljanje in izobraževanje, orodja in programe.
- Spodbujajte obiskovalce k prehodu gospodinjstev na obnovljivo energijo z aktivnostmi, oznakami, brošurami, zapisi na spletnih straneh in družbenih omrežjih, skozi medijske kampanje.
- Izobražujte obiskovalce o pridelavi ekološke hrane in trajnostnem vrtnarstvu brez fosilnih goriv.

- Izobražujte obiskovalce o vplivih izbire prevoza, hrane in odpadkov na podnebne spremembe.
- Izobražujte obiskovalce o dejstvih in najboljših praksah za blaženje podnebnih sprememb

Tabela 2: Ukrepi za kulturne ustanove in zgradbe

	UKREPI
NE POVZROČAJTE IZPUSTOV CO ₂	– Nove zgradbe naj bodo pasivne (zero energy zgradbe) in ustrezno pozicionirane. – Ne uporabljaj fosilnih goriv za ogrevanje.
ZMANJŠAJTE IZPUSTE CO ₂	– Zmanjšaj uporabo vode in ogrevanja (energije). – Uporabljalj sisteme za avtomatizacijo osvetlitve, sisteme za spremljanje energije in energijsko učinkovite žarnice. – Poskrbi za dobro izolacijo zgradbe. – Uporabi odsevne gradbene materiale (odbijejo del sončnega sevanja in ohranjajo nižje temperature). – Uporabi hladne strešne tehnologije (hladne strešne rešitve za ravne in poševne strehe; zelene strehe). – Postavi strožja pravila glede uporabe virov za zaposlene. – Zmanjšaj površino službenih prostorov. – Zmanjšaj najem prostorov samo zase, deli jih z drugimi organizacijami.
POIŠČITE ALTERNATIVE ZA IZPUSTE CO ₂	– Uporabljalj energijo iz obnovljivih virov za ogrevanje, hlajenje, delovanje naprav in osvetlitev. – Uporabljalj okolju prijazne gradbene materiale. Podpiraj izgradnjo lesenih zgradb namesto betonskih, jeklenih, cementnih. – Kupuj energijo pri zelenih dobaviteljih (iz obnovljivih virov).
IZRAVNAJTE POVZROČENE IZPUSTE CO ₂	– Financiraj projekte neposrednega zajemanja CO₂ in njegovega shranjevanja ali razgradnje (Direct Air Capture With Carbon Storage – DACCS).

Po drugi strani pa lahko muzeji in druge kulturne ustanove še veliko več pripomorejo k blaženju podnebnih sprememb skozi lastne aktivnosti. Če se osredotočimo na kulturne ustanove, je osrednji ukrep izboljšanje infrastrukture (Akbari et al., 2016; Gouldson et al., 2016; Pierer in Creutzig, 2019; Gössling in Lund-Durlacher, 2021; McGhie, 2021; Dabaieh et al., 2022; United Nations Environment Programme, 2022; The Climate Toolkit, 2023). Kot je bilo ugotovljeno v raziskavi muzejev, je prav tu največje pomanjkanje ustreznih dejavnosti za blaženje (na primer pri

neučinkovitem upravljanju z vodo, toplotno energijo, klimatskim ohlajanjem, pri neustrezni izolaciji strehe in sten, pri uporabi neustreznih steklenih površin, neuporabi sončnih panelov in kupovanju nezelene energije) (NEMO, 2022).

Kot drugo pomembno področje lahko izpostavimo prevoz in povezavo s kulturnimi ustanovami (Jiricka-Pürner, Brandenburg in Pröbstl-Haider, 2020; McGhie, 2021; United Nations Environment Programme, 2022; The Climate Toolkit, 2023). Tukaj lahko institucije poleg lastnih ukrepov tudi spodbujajo uporabnike k okolju prijaznejšemu prevozu.

Tabela 3: Ukrepi za kulturne ustanove, vezane na prevoz

	UKREPI
NE POVZROČAJTE IZPUSTOV CO ₂	– Izvajaj čim manj službenih potovanj in jih nadomesti s spletnimi sestanki. – Omogoči zaposlenim, da delajo od doma.
ZMANJŠAJTE IZPUSTE CO ₂	– Spodbudi zaposlene k uporabi javnega prevoza, kolesa, hoje, souporabe vozil s financiranjem vozovnic ali z nagradami (finančne, materialne, dopust ...). – Spodbudi obiskovalce k uporabi javnega prevoza, kolesa, hoje, souporabe vozil z nagradami (popust na vstopnico, subvencionirane vozovnice za javni prevoz za udeležence konferenc). – Skleni pogodbo o sodelovanju s ponudniki javnega prevoza o oblikovanju skupnih turističnih paketov. – Za ciljni segment izberi skupino, ki je geografsko bližje instituciji (ima večje možnosti okolju prijaznega prevoza). – Izvajaj čim manj gostovanj na drugih lokacijah.
POIŠČITE ALTERNATIVE ZA IZPUSTE CO ₂	– Službena vozila naj bodo električna. – Prevoz materialov, eksponatov, dobavna veriga naj bo čim krajša in izvedena z okolju prijaznimi avtomobili.
IZRAVNAJTE POVZROČENE IZPUSTE CO ₂	– Prispevaj sredstva od vsakega potovanja zaposlenih za razvoj ponorov (npr. dodajanje CO₂ nazaj v zemljo).

Naslednje področje je prehrana na prireditvah ali v sklopu kulturnih ustanov – v kavarnah ali restavracijah (Akbari et al., 2016; Gössling in Lund-Durlacher, 2021; McGhie, 2021; United Nations Environment Programme, 2022; The Climate Toolkit, 2023). S tem je močno povezano tudi področje odpadkov, ki jih ponudniki

pri ponudbi hrane ustvarijo. Tukaj lahko institucije poleg lastnih ukrepov tudi spodbujajo uporabnike k okolju prijaznejši prehrani in zmanjševanju odpadkov.

Tabela 4: Ukrepi za kulturne ustanove, vezani na hrano ter odpadke

	UKREPI
NE POVZROČAJTE IZPUSTOV CO ₂	– Organiziraj zero waste prireditve.– Ne uporabljaj plastične posode, plastičnih spominkov in podobno.– Ne uporabljaj ali prodajaj vode v plastenkah.– Ne kupuj proizvodov, ki uničujejo naravne habitate ali uporabljajo gnojila iz fosilnih goriv.
ZMANJŠAJTE IZPUSTE CO ₂	– Ponujaj več brezmesne hrane.– Kupuj lokalne proizvode in s tem skrajšaj dobavno verigo.– Ustvarjaj čim manj prehranskih odpadkov (skrbno načrtuj porabo in ponovno uporabi ostanke).– Nabavljaj manj storitev ter delovnega in potrošnega materiala.– Kupuj razgradljive materiale.– Kupuj rabljen material (iz druge roke) – npr. vozila, oprema.– Deli nakupljen material z drugimi ustanovami (npr. tiskalnik 3D).– Ustvarjaj čim manj promocijskega materiala (npr. papirnatih brošur).
POIŠČITE ALTERNATIVE ZA IZPUSTE CO ₂	– Kompostiraj prehranske odpadke.– Recikliraj uporabljene materiale (npr. les, steklo, plastiko).– Kupuj zero carbon material.
IZRAVNAJTE POVZROČENE IZPUSTE CO ₂	– Financiraj (obnovo in širjenje šotišč in mokrišč.– Podpiraj ohranitveno kmetijstvo – prehod na metode, ki podpirajo sposobnost tal za shranjevanje ogljika in zmanjšajo uporabo gnojil.

Naslednje področje je zunanja okolica kulturnih ustanov (McGhie, 2021; United Nations Environment Programme, 2022; The Climate Toolkit, 2023).

Tabela 5: Ukrepi za kulturne ustanove vezani na okolico

	UKREPI
NE POVZROČAJTE IZPUSTOV CO ₂	– Uporabljaljaj gnojila in škropiva, ki ne temeljijo na fosilnih gorivih.
ZMANJŠAJTE IZPUSTE CO ₂	– Uporabljaljaj optimizirano količino gnojil glede na stanje tal. – Uporabljaljaj kapljično namakanje za manjšo rabo vode in energije.
POIŠČITE ALTERNATIVE ZA IZPUSTE CO ₂	– Vzdrževalna vozila in mehanizacija naj bodo električni. – Znaki in obveščevalne table naj bodo iz okolju prijaznih materialov (npr. les).
IZRAVNAJTE POVZROČENE IZPUSTE CO ₂	– Spremeni parkirišče v zeleno območje z več zasajenimi drevesi. – Omogoči, da v okolici rastejo avtohtone rastlinske vrste. – Financiraj pogozdovanje v regiji.

3.3 Ukrepi za destinacijske in nacionalne upravljavce

Odločevalci na lokalnem in nacionalnem okolju so tisti, ki omogočajo izvedbo kulturnih vsebin. Tako v nadaljevanju predstavljamo nabor ukrepov za odločevalce na lokalni in nacionalni ravni.

Tabela 6: Ukrepi za destinacijske in nacionalne upravljavce

	UKREPI
NE POVZROČAJTE IZPUSTOV CO ₂	Država oziroma destinacija lahko uvede višje davke ter prispevke za vozila na notranje izgorevanje fosilnih goriv. Destinacija omogoči in spodbuja najem koles za obiskovalce.
ZMANJŠAJTE IZPUSTE CO ₂	Uvedejo se spodbude za souporabo avtomobilov zaposlenih v kulturnih ustanovah. Povečajo se subvencije in druge finančne spodbude za razvoj infrastrukture in delovanja javnega prometa, še posebej železniškega. Pri načrtovanju mest se upoštevajo sodobne smernice planiranja (na primer mesta v obliki zvezd za bolj učinkovit javni prevoz), ozelenitev in ohladitev urbanega okolja (vodni elementi, drevesa, senčenje).
POIŠČITE ALTERNATIVE ZA IZPUSTE CO ₂	Spodbuja se uporaba okolju prijaznih prevoznih sredstev z ureditvijo infrastrukture ter dostopnostjo takih vozil. Spodbude za uporabo obnovljivih virov energije na kulturnih zgradbah in pri prireditvah.
IZRAVNAJTE POVZROČENE IZPUSTE CO ₂	Financiranje raziskav inštitutov, univerz in podjetij za izničenje povzročenih izpustov CO ₂ . Načrtovanje urbanih parkov in ozelenitev delov mesta.

4 Zaključek

Našteti ukrepi blaženja so izsek trenutno najbolj prepoznanih ukrepov, ki lahko pripomorejo k boljšemu stanju našega podnebja. Zagotovo obstajajo tudi drugi ukrepi in vsi zagovorniki blaženja podnebnih sprememb bomo veseli, če kulturne ustanove ter drugi ponudniki kulturnega turizma, organizatorji prireditvev, destinacije, države ter seveda vsak posameznik najdete in aktivno izpolnjujete ukrepe, ki so vam dostopni, in pripomorete k boljši prihodnosti.

Literatura in viri

- Akbari, H., Cartalis, C., Kolokotsa, D., Muscio, A., Pisello, A. L., Rossi, F., Santamouris, M., Synnefa, A., Wong, N. H. in Zinzig, M. (2016). Local Climate Change and Urban Heat Island Mitigation Techniques – The State of the Art. *Journal of civil engineering and management*, 22(1), 1–16. DOI: 10.3846/13923730.2015.1111934.
- Ashworth, G. in Page, S. J. (2011). Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes. *Tourism Management*, 32(1), 1–15. DOI: 10.1016/j.tourman.2010.02.002.
- Coalition Of Museums For Climate Justice (2021). *Projects*. Pridobljeno iz <https://cmcj.ca/projects/#creative-green>, 20. 2. 2023.
- Dabaieh, M., Maguid, D., Abodecb, R. in El Mahdy, D. (2022). The Practice and Politics of Urban Climate Change Mitigation and Adaptation Efforts: The Case of Cairo. *Urban Forum*, 33, 83–106. DOI: 10.1007/s12132-021-09444-6.
- Edwards, D., Griffin, T. in Hayllar, B. (2008). Urban tourism research: Developing an agenda. *Annals of Tourism Research*, 35(4), 1032–1052. DOI: 10.1016/j.annals.2008.09.002.
- European Commission (2021). *Review of the contributions of the Urban Agenda for the EU to the implementation of the New Urban Agenda*. Pridobljeno iz <https://futurium.ec.europa.eu/en/urban-agenda/news/review-contributions-urban-agenda-eu-new-urban-agenda>, 9. 1. 2023.
- Evropska komisija (2018). *Nova evropska agenda za kulturo*. Pridobljeno iz <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0267&from=EN>, 9. 1. 2023.
- Evropska komisija (b. d.). *What are EU Missions?* Pridobljeno iz https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/eu-missions-horizon-europe/climate-neutral-and-smart-cities_en, 9. 1. 2023.
- Global Destination Sustainability Movement (2022). *Raising the bar. Results, trends, and insights from the 2022 Global Destination Sustainability Index (GDS-Index)*. Pridobljeno iz <https://www.gds.earth/reports/>, 29. 11. 2022.
- Gouldson, A., Colenbrander, S., Sudmant, A., Papargyropoulou, E., Kerr, N., McAnulla, F. in Hall, S. (2016). Cities and climate change mitigation: Economic opportunities and governance challenges in Asia. *Cities*, 54, 11–19. DOI: 10.1016/j.cities.2015.10.010.
- Gössling, S. in Lund-Durlacher, D. (2021). Tourist accommodation, climate change and mitigation: An assessment for Austria. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 34, 100367, 2–9. DOI: 10.1016/j.jort.2021.100367.
- Gössling, S., Balas, M., Mayer, M. in Sun, Y.-Y. (2023). A review of tourism and climate change mitigation: The scales, scopes, stakeholders and strategies of carbon management. *Tourism Management*, 95, 104681, 1–18. DOI: 10.1016/j.tourman.2022.104681.

- Green Events Tool [GET] (2022). *ABOUT GET Overview*. Pridobljeno iz <https://greeneventstool.com/overview/>, 29. 11. 2022.
- Greenhouse Gas Protocol (b. d.). *Scope 3 Evaluator*. Pridobljeno iz <https://ghgprotocol.org/scope-3-evaluator>, 20. 2. 2023.
- IEMA (2020). *Pathways to Net Zero*. Pridobljeno iz <https://www.iema.net/resources/reading-room/2020/11/26/pathways-to-net-zero-using-the-iema-ghg-management-hierarchy-november-2020>, 20. 2. 2023.
- International Council of Museums [ICOM] (2019). *Resolution No.1 'On sustainability and the adoption of Agenda 2030, Transforming our World'*. Paris: ICOM. Pridobljeno iz https://icom.museum/wp-content/uploads/2019/09/Resolutions_2019_EN.pdf, 20. 2. 2023.
- Jiricka-Pürrer, A., Brandenburg, C. in Pröbstl-Haider, U. (2020). City tourism pre- and post-covid-19 pandemic – Messages to take home for climate change adaptation and mitigation? *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 31, 100329, 1–6. DOI: 10.1016/j.jort.2020.100329.
- Lerario, A. in Turi, S. D. (2018). Sustainable Urban Tourism: Reflections on the Need for Building-Related Indicators. *Sustainability*, 10(6), 1981. 1–25. DOI: 10.3390/su10061981.
- McGhie, H. (2021). *Mobilising Museums for Climate Action*. Pridobljeno iz <https://www.museumsforclimateaction.org/mobilise/toolbox>, 20. 3. 2023.
- McGhie, H. (2022). *Action for Climate Empowerment. A guide for galleries, libraries, archives and museums*. Pridobljeno iz <https://curatingtomorrow236646048.files.wordpress.com/2022/03/action-for-climate-empowerment-curating-tomorrow-2022.pdf>, 20. 2. 2023.
- Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo RS (2022). *Strategija slovenskega turizma 2022–2028*. Pridobljeno iz <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MGRT/Dokumenti/DTUR/Nova-strategija-2022-2028/Strategija-slovenskega-turizma-2022-2028-dokument.pdf>, 9. 1. 2023.
- Peeters, P. in Ghislain Dubois, G. (2010). Tourism travel under climate change mitigation constraints. *Journal of Transport Geography*, 18, 447–457. DOI: 10.1016/j.jtrangeo.2009.09.003
- Pierer, C. in Creutzig, F. (2019). Star-shaped cities alleviate trade-off between climate change mitigation and adaptation. *Environ. Res. Lett.*, 14, 085011, 1–13. DOI: 10.1088/1748-9326/ab2081.
- Pröbstl-Haider, U., Mostegl, N. in Damm, A. (2021). Tourism and climate change – A discussion of suitable strategies for Austria. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 34, 100394, 1–14. DOI: 10.1016/j.jort.2021.100394.
- Skift Research (2021). *Sustainability in Travel 2021: Quantifying Tourism Emissions for Destinations*. Pridobljeno iz <https://research.skift.com/report/sustainability-in-travel-2021-quantifying-tourism-emissions-for-destinations/>, 29. 11. 2022.
- Slovenska turistična organizacija [STO] (2022). *Turizem v številkah 2021*. Ljubljana: STO.
- Slovenska turistična organizacija [STO] (2023). *Mesta in kultura – osrednja komunikacijska tematika slovenskega turizma 2024-2025*. Pridobljeno iz <https://www.slovenia.info/sl/novinarsko-sredisce/novice/22375-mesta-in-kultura-osrednja-komunikacijska-tematika-slovenskega-turizma-2024-2025>, 6. 3. 2023.
- Skoultos, S. in Tsartas, P. (2009). Event tourism: Statements and questions about its impacts on rural areas. *Tourismos*, 4, 293–310.
- Sustainable Travel International (2020). *Carbon Footprint of Tourism*. Pridobljeno iz <https://sustainabletravel.org/issues/carbon-footprint-tourism/>, 29. 11. 2022.
- The Climate Toolkit (2023). *Focus Areas*. Pridobljeno iz <https://climatetoolkit.org/>, 20. 2. 2023.
- The Creative Green Tools Canada (b. d.). *What are the creative green tools?* Pridobljeno iz <https://www.cgtoolscanada.org/about/thetools>, 20. 2. 2023.
- The Network of European Museum Organisations [NEMO] (2022). *Museums in the climate crisis*. Pridobljeno iz: https://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/Publications/NEMO_Report_Museums_in_the_climate_crisis_11.2022.pdf, 20. 2. 2023.

- Trojanowska, M. (2022). Climate Change Mitigation and Preservation of the Cultural Heritage—A Story of the Municipal Park in Rumia, Poland. *Land*, 11(65), 2–18. DOI: 10.3390/land11010065.
- Turnšek, M., Rangus, M., Štuhec, T. L., Pavlakovič, B., Pozvek, N., Špindler, T., Kokot, K., Pogačar, T., Žnidaršič, Z., in Črepinšek, Z. (2024). Podnebne spremembe in slovenski turizem: Priporočeni ukrepi prilagajanja podnebnim spremembam in blaženja podnebnih sprememb. Slovenska turistična organizacija.
- Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj (2022, April 7). *Kongresni urad Gothenburg: Trajnostni dogodki kot gonilo preboda v podnebno nevtralno družbo* [Video]. YouTube. Pridobljeno iz <https://www.youtube.com/watch?v=izmXmo9txh4>, 29. 11. 2022.
- United Nations Environment Programme (2022). *Emissions Gap Report 2022: The Closing Window — Climate crisis calls for rapid transformation of societies*. Pridobljeno iz <https://www.unep.org/emissions-gap-report-2022>, 20. 2. 2023.
- United Nations World Tourism Organization [UNWTO] (2008). *Climate Change and Tourism – Responding to Global Challenges*. Madrid: UNWTO.
- Združenje zgodovinskih mest Slovenije (b. d. a). *O združenju*. Pridobljeno iz <https://www.zgodovinska-mesta.si/o-zdruzenju/>, 6. 3. 2023.
- Združenje zgodovinskih mest Slovenije (b. d. b). *Šola prenove*. Pridobljeno iz <https://www.sola-prenove.si/>, 6. 3. 2023.

